

Роман ЗВАРИЧ

доктор економічних наук, професор, Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, Україна, romazvarych@yahoo.com
ORCID ID: 0000-0003-3741-2642

ЛОКАЛЬНІ КОНФЛІКТИ В ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Вступ. Дослідження теоретичних засад впливу локальних конфліктів на глобальну економіку потребує економічного вивчення таких стратегічних явищ, як гонка озброєнь, створення міжнародних альянсів та економічні наслідки військових витрат. Ризики, загрози і виклики щодо прямих і непрямих втрат, яких зазнають обидві сторони конфлікту, також негативно впливають як на третю сторону, так і на глобальну економіку в цілому. Як результат, глобальні лідери та суб'єкти, задіяні у конфліктах, замислюються про ефективність їх участі у протистоянні. Саме тому аналіз локальних конфліктів та оцінка їх вартості для глобальної економіки, враховуючи безпосередню участь України в одному з них, актуалізує тему дослідження.

Мета – проаналізувати глобальні зміни, які провокують локальні конфлікти, та оцінити вартість локальних конфліктів у глобальній економіці.

Результати. Несправедливий розподіл вигод від глобалізації спричинює загрозу конфліктів на регіональному, національному й інтернаціональному рівнях. Громадянські або внутрішньодержавні війни стали поширеними, і ці “нові” війни стали зрозумілими лише в контексті політичної, економічної та військової глобалізації. Існує кореляція між зростанням витрат на війну та збільшенням кількості конфліктів. Вартість конфліктів для глобальної економіки є надзвичайно високою, адже, окрім руйнування сімей, громад та цілих країн, конфлікти несуть глобальні економічні наслідки. Війна в Україні відчутно вплинула на її економіку та фінансову систему, призвела до значних матеріальних втрат унаслідок фізичного знищення житла, інфраструктури, соціальних і промислових об'єктів.

Перспективи. Подальші наукові дослідження локальних конфліктів у глобальній економіці доцільно проводити на основі наявного національного та зарубіжного досвіду щодо їх вартості та впливу на економіку. В цих дослідженнях потрібно широко застосовувати методи стратегічного прогнозування та моделювання до системи оцінки економічних втрат внаслідок гібридних війн.

Ключові слова: анексія, бідність, військові конфлікти, гібридна війна, глобальний індекс миру та спокою, економічна вартість конфлікту, локальні конфлікти, “функція успіху конфлікту”.

Рис.: 3, бібл.: 18.

Роман ЗВАРЫЧ

доктор экономических наук, профессор, Тернопольский национальный экономический университет, Тернополь, Украина

ЛОКАЛЬНЫЕ КОНФЛИКТЫ В ГЛОБАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ

Введение. Исследование теоретических основ влияния локальных конфликтов на глобальную экономику требует экономического изучения таких стратегических явлений, как гонка вооружений, создание международных альянсов и экономические последствия военных расходов. Риски, угрозы и вызовы по прямым и косвенным потерям, которые несут обе стороны конфликта, также негативно влияют на третью сторону и на глобальную экономику в целом. В результате, глобальные лидеры и задействованные в конфликтах субъекты задумываются об эффективности их участия в противостоянии. Именно поэтому анализ локальных конфликтов и оценка их стоимости для глобальной экономики, учитывая непосредственное участие Украины в одном из таких конфликтов, актуализирует тему исследования.

Цель – проанализировать глобальные изменения, провоцирующие локальные конфликты, и оценить стоимость локальных конфликтов в глобальной экономике.

Результаты. Несправедливое распределение выгод от глобализации провоцирует угрозу конфликтов на региональном, национальном и международном уровнях. Гражданские или внутригосударственные войны стали достаточно распространенными; но эти “новые” конфликты понятны лишь в контексте политической, экономической и военной глобализации. Существует корреляция между ростом расходов на войну и увеличением количества конфликтов. Стоимость конфликтов для глобальной экономики чрезвычайно высока, ведь, кроме разрушения семей, общин и целых стран, конфликты имеют глобальные экономические последствия. Война в Украине ощутимо повлияла на ее экономику и финансовую систему, став причиной значительных материальных потерь вследствие физического уничтожения жилья, инфраструктуры, социальных и промышленных объектов.

Перспективы. Дальнейшие научные исследования локальных конфликтов в глобальной экономике целесообразно проводить на основе имеющегося национального и зарубежного опыта с учетом стоимости их воздействия на экономику. В этих исследованиях целесообразно применять методы стратегического прогнозирования и моделирования к системе оценки экономических потерь вследствие гибридных войн.

Ключевые слова: аннексия, бедность, военные конфликты, гибридная война, глобальный индекс мира и спокойствия, экономическая стоимость конфликта, локальные конфликты, “функция успеха конфликта”.

Roman ZVARYCH

Dr. Sc. (Economics), Prof., Ternopil National Economic University, Ternopil, Ukraine,
romazvarych@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0003-3741-2642

LOCAL CONFLICTS IN THE GLOBAL ECONOMY

Introduction. The research of theoretical principles of the impact of local conflicts on the global economy requires an economic understanding of such strategic phenomena as the arms race, the creation of international alliances and the economic effects of military spending. The

risks, threats and challenges of direct and indirect losses received by both sides of the conflict also have a negative impact on both third parties and the global economy as a whole. As a result, global leaders and actors involved in conflicts reflect on the effectiveness of their participation in the confrontation. That is why the analysis of local conflicts and assessment of their value in the global economy, given the direct participation of Ukraine in one of these, actualizes the research topic.

*The **purpose** is to analyze global changes that provoke local conflicts and research of the cost of local conflicts in the global economy.*

***Methods.** In the research process, a set of research methods and approaches were used: monographic and graphical methods, methods of system analysis, systematization, classification, logical, theoretical and generalizations.*

***Results.** The unfair distribution of the benefits of globalization threatens conflicts at the regional, national and international levels. Civil or internal wars became widespread, and these “new” wars became clear only in the context of political, economic, and military globalization. There is a correlation between rising war spending and increasing quantity of conflicts. The cost of conflict in the global economy is extremely high, because in addition to the destruction of families, communities and countries, conflicts have negative global economic consequences. The war in Ukraine has significantly affected its economy and financial system, leading to significant material losses due to the physical destruction of housing, infrastructure, social and industrial facilities.*

***Conclusions.** Global leaders and key global actors must act quickly and prevent escalation of local conflict. The protection of civilians and their property and the provision of humanitarian and medical assistance should be a priority for participants involved in existing conflicts. A favorable direction for overcoming local conflicts is “investment in humanity”, namely investment in stability, local infrastructure, in order to diversify resources and increase their efficiency. An audit of the costs and benefits of the parties to the conflict will help to understand that the economically they have short-term gain in times less than the income they would have received in the absence of these conflicts.*

***Keywords:** military conflicts, hybrid war, global peace index, economic value of conflict, local conflicts, conflict success function.*

***JEL Classification:** F51.*

Постановка проблеми. Загалом глобалізація забезпечила позитивні результати, пов'язані з інтеграцією, взаємодією, співробітництвом, але водночас спричинила і проблеми. До них можна зарахувати зростання розриву між полюсами багатства та бідності, високу соціальну ціну інтеграції країн, що розвиваються, у глобальний економічний простір, кризу робочих місць і масові звільнення у розвинених країнах,

значне забруднення навколишнього середовища, негативні наслідки розвитку науки і техніки, міжнародний тероризм, витіснення локальних культур, екологічну деградацію, кризу демократії. Несправедливий розподіл вигод від глобалізації спричинює загрозу конфліктів на регіональному, національному та інтернаціональному рівнях. Деякі вчені вважають, що можлива глобальна конвергенція доходів, аргументують

чи це тим, що економіка бідних країн розвивається більш швидкими темпами, ніж багатих. Насправді ж, швидке зростання характерне лише для невеликої групи країн Південно-Східної Азії, тоді як найменш економічно розвинуті країни мають набагато нижчі темпи зростання, ніж багаті держави. У результаті відбувається не конвергенція чи вирівнювання доходів, а їх поляризація. У цьому процесі країни зі швидкими темпами зростання входять у коло багатих країн, а бідні країни щораз більше відстають від них. Зростання розриву у доходах викликає невдоволення з боку останніх, що спричинює міжнародні конфлікти, оскільки бідні держави прагнуть приєднатися до “клубу” багатих країн і готові боротися з ними за свою частку у світовому виробництві. До критичних імперативів розвитку глобалізації варто зарахувати, передусім, соціальну нерівність, деградацію довкілля, фрагментацію виробництва, зниження конкурентоспроможності підприємств промисловості та сільського господарства розвинених країн, загрозу впливу на культуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теорії конфліктів, їх економічному аналізу, макротехнологіям, реаліям і перспективам врегулювання, а також методичним підходам до оцінки економічних втрат внаслідок гібридних війн присвячені праці таких вчених-економістів, як: М. Гарсія-Алонсо [1], А. Геффлер [2], Дж. Данн [1], М. Інтрілігатор [3], Ю. Касперович [4], П. Коллієр [2], П. Левін [1], Р. Маллі [5], М. Пашков [6], Л. Річардсон [7], Т. Сандлер [8], Р. Сміт [1], Дж. Хіршлайфер [9] та інші. За результатами проведеного дослідження досягнень названих вище науковців, виявлено потребу в оцінці вартості локальних конфліктів в глобальній економіці.

Метою статті є аналіз глобальних змін, які провокують локальні конфлікти та оцін-

ка вартості локальних конфліктів в глобальній економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Швидкі глобальні зміни можуть призвести до масштабних внутрішньодержавних та міждержавних конфліктів. Внутрішньодержавні конфлікти часто наростають у країнах, де домінує доросле населення, в яке інтегрована політично-дисонуюча молода етнічна меншина. Як приклад, можна навести виступи етнічних курдів у Туреччині, шіїтів у Лівані, сунітів у Сирії, пакистанських мусульман у південному Таїланді. Крім цього, доволі високим є потенціал конфлікту в Африці на південь від Сахари. Навіть після того, як у деяких країнах регіону підвищиться середній вік, залишиться доволі велика кількість етнічних і племінних меншин, що будуть молодшими за основне населення. Нестача природних ресурсів, таких як вода та орні землі, в країнах, де зберігається диспропорція молодих і літніх людей, провокує ризик внутрішньодержавних конфліктів. Зокрема, в країнах Африки на південь від Сахари, в Південній і Східній Азії, включаючи Китай та Індію, в Афганістані, Бангладеш, Пакистані та Сомалі державні інститути управління зазнають впливу подібної ситуації.

Сучасна світова економіка щораз більше поляризується, економічна активність і відповідні прибутки концентруються у трьох десятках основних країн, переважно членів ОЕСР. Приєднання до світової ринкової системи постсоціалістичних країн, а також таких відсталих країн, як Мадагаскар або Нігер, не покращило їх економічне становище, а лише збільшило маргінальність. Слід зазначити, що значне зростання економічної та соціальної нерівності спостерігається також у середині постіндустріального світу. Нова еліта постіндустріалізму щораз більше відокремлюється від мас власного суспільства. Основою цього феномена є глобалі-

зація багатства і локалізація бідності. Індекс бідності показує, що один з восьми громадян у найбагатших країнах відчуває тенденцію до зростання соціальних проблем, що виражається в його довгостроковому або хронічному безробітті, низьких доходах, які є нижчими за національну межу бідності, відсутності фінансових можливостей для придбання житла, а особливо у різкому подорожчанні освіти як чинника майбутнього професійного і людського розвитку (Норвегія, Німеччина, Україна). Понад дві третини тих, хто вважаються бідними згідно з Глобальним багатовимірним індексом бідності (Multidimensional Poverty Index, MPI) [10] 2019 р. (а це 886 мільйонів людей), живуть у країнах із середнім рівнем достатку (рис. 1). Решта – 440 мільйонів – живуть у країнах із низьким рівнем достатку. Як показують дані обох груп, за показником середнього рівня доходів може приховуватися величезна нерівність у формах бідності всередині країн. З огляду на це можна очікувати на подальше зниження рівня життя у бідних країнах та зростання поляризації (зниження індексу GINI) між високоосвіченою елітою і бідними верствами у багатих суспільствах.

У підсумку в значній частини населення світу накопичується глибоке невдоволення матеріальним становищем; мільйони людей зневіряються у можливості досягнення справедливості у правовому полі, їх охоплює страх перед майбутнім, який посилюється на тлі нездатності політичних інституцій усунути зростаючу напруженість. Треба визнати, що зростання глобальної соціальної нерівності руйнує соціальну базу політичної стабільності на національному рівні і в світовому масштабі. Саме вона є джерелом поширення тероризму, організованої злочинності, корупції, криміналізації влади і бізнесу, поширення соціальних хвороб (наркоманія, СНІД, алкоголізм). Існує загроза розширення кордонів регіональної нестабільності, особливо на Близькому Сході і в Південній Азії. Регіональна динаміка в прийдешньому десятилітті матиме можливість впливати на ситуацію за межами регіонів і стати загрозою глобальній безпеці. На Близькому Сході разом зі старінням населення знижується пасіонарне значення молоді – рушійної сили недавньої “арабської весни”. Як тільки нові технології почнуть забезпечувати світ іншими джере-

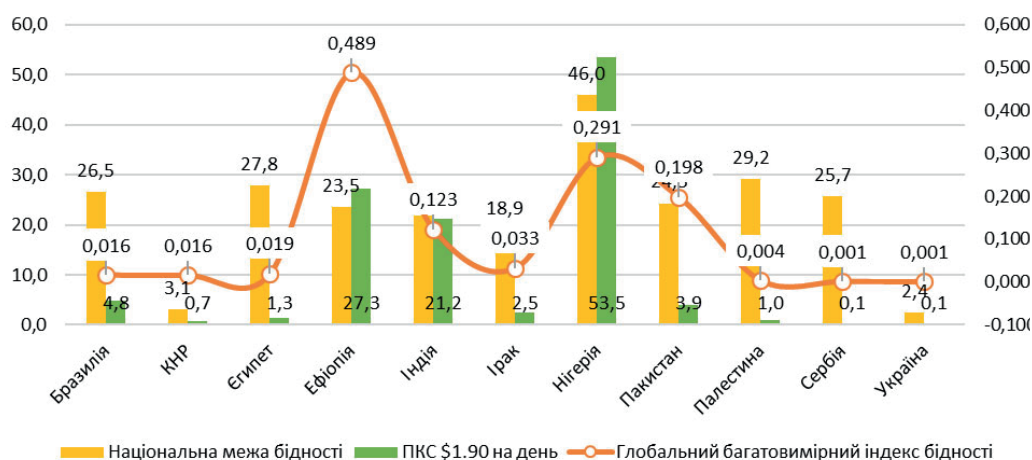

Рис. 1. Глобальний багатовимірний індекс бідності (MPI), 2019 р.*

* Побудовано на основі [10].

лами енергії, крім нафти і газу, економіки цих регіонів вимагатимуть альтернативного розвитку. Однак траєкторія руху Близького Сходу багато в чому залежатиме від його політичного ландшафту. Регіон Південної Азії постійно зазнає внутрішніх і зовнішніх потрясінь. Повільне економічне зростання, збільшення цін на продукти харчування, а також нестача енергетичних ресурсів сформують певні виклики для урядів Пакистану та Афганістану. Молоде населення цих країн чисельне і схоже за соціальною та демографічною динамікою на молодь багатьох країн Африки. Ця динамічність на фоні повільно зростаючої економіки може спричинити нестабільність системи загалом. Індія перебуває дещо в кращому становищі завдяки вищим темпам економічного зростання, однак їй загрожує проблема безробіття молодого населення. Нерівність, нерозвинена інфраструктура, а також низький рівень освіти є додатковими факторами слабкості Індії.

Багатополярна Азія потребує зміцнення регіональної безпеки, щоб злагоджувати зростаючу напругу, що може становити одну з найбільших глобальних загроз. Будучи нестабільною, Азія може призвести до значних потрясінь у глобальній економіці. Нестабільна динаміка в інших регіонах також загрожує глобальній безпеці. Після завершення “холодної” війни Європа виступила гарантом безпеки, забезпечуючи інтеграцію Центральної та Східної Європи в західне співтовариство. Однак, обтяжена внутрішніми проблемами, Європа неспроможна надавати ресурси для подолання криз у країнах сусідніх регіонів. Але, якщо вона буде здатною подолати внутрішні політичні й економічні кризи, то зможе збільшити свою глобальну вагу. Прогрес у зміцненні регіональної інтеграції в Латинській Америці та Африці на південь від Сахари вказує на можливе зростання стабільності

в цих регіонах і зниження загрози глобальній безпеці. Економікам країн, що розвиваються, загрожують специфічні проблеми, пов'язані із прагненням досягти швидкого економічного зростання. Це, зокрема, значна соціальна нерівність між міським та сільським населенням, зростання дефіциту таких ресурсів, як вода, а також потреба у великих інвестиціях у науку і технології для збільшення економічних показників за підвищення доданої вартості. Усі глобальні економічні, соціальні та військові розробки, а також дії світової спільноти, спрямовані на збереження навколишнього середовища, сьогодні визначають інформаційні технології, нові технології виробництва й автоматизації, технології безпеки життєво важливих ресурсів та нові технології охорони здоров'я. Хронічний дефіцит ресурсів посилює тенденцію до соціальної фрагментації, тому найнезначніші події можуть підштовхнути світ до руху в протилежних напрямках. Однак, незважаючи на нестійку багатополярність, зростаючий регіоналізм та очікуване уповільнення зростання глобальної економіки, існують перспективи розвитку, що залежатимуть від швидкості вирішення проблем. Ризики міждержавних конфліктів збільшуються в результаті змін міжнародної системи. Протиборчі стратегічні прагнення, загальна недовіра, а також тактика зниження своїх ризиків за рахунок інших учасників економічного співробітництва, можуть значно ускладнити політику забезпечення регіональної безпеки.

Економетричні розрахунки та моделювання в останні п'ятдесят років були спрямовані на економічне вивчення таких стратегічних явищ, як гонка озброєнь, створення міжнародних альянсів та економічні наслідки військових витрат. Набуття досвіду математичних і статистичних методик дало змогу вдосконалити базові моделі. М. Інтрілігатор [3] в 1982 р. пере-

рахував 64 можливі комбінації між 8 існуючими типами можливих аналітичних підходів (диференціальними рівняннями, теорією рішень, теорією управління, теорією ігор, теорією торгів, теорією невизначеності та стабільності, моделями реакцій дій та теорією організації) та 8 предметами досліджень. У результаті цей перелік значно розширився, оскільки математичні прийоми, які застосовувалися в економіці, стали більш численними та складними (наприклад, застосування теорії хаосу). У 1960-х рр. моделі гонок озброєнь стали популярним способом пояснення урядових стратегічних рішень у сфері оборони. Модель засновника Л. Річардсона [7] в 1960 р. базувалася на трьох рівняннях, що представляють політичні, стратегічні та економічні фактори. З кінця холодної війни популярність гонок озброєнь зменшилася. Їх спрямованість на стратегічну порівняльну конкуренцію між двома державами здавалася менш актуальною, оскільки асиметричні конфлікти між країнами, що мають високотехнологічну зброю, та країнами без них стали більш імовірними. Наявність таких прикладів, як перманентні африканські конфлікти чи терористична атака 11 вересня 2001 р., показують, що технологічна перевага не гарантує безпеки та перемоги у випадку війни. Дж. Данн [1] доводить, що асиметричні моделі гонок озброєнь мають визначати не лише головних героїв та їх стратегічну мету, а й обмеження витрат і внутрішній процес прийняття рішень.

Окрім моделей гонок озброєнь, у 1990-х рр. була розроблена ще одна економічна теорія конфліктів – “функція успіху конфлікту” (CSF). У цій моделі внесок – це інвестиції та зусилля у боротьбу обох сторін, а результати – їх відносна ступінь успіху в конфлікті: або ймовірність виграти, або частка вигоди, яка привласнюється сторонами конфлікту [2]. Одна з проблем

цього типу аналізу полягає в тому, що він або розглядає сукупну військову силу як єдиний агрегат, або розрізняє лише працю та капітал, членів збройних сил та їх обладнання. Більш загально економічні моделі, такі як функція успіху конфлікту, є ультраліберальними і зводять усю поточну діяльність акторів, включаючи злочинну, з економічною вигодою. Об’єктивність аналізу таких вигод можна поставити під сумнів, особливо коли конфлікт є нетиповим, наприклад тероризм. Дійсно, раціональність має атипове значення в поясненні тероризму, наприклад, важко зрозуміти економічну раціональність терористів-смертників. Насправді, економічного аналізу наслідків тероризму було порівняно мало. Найвідомішою є робота Т. Сандлера [8], в якій розроблена модель циклів транснаціонального тероризму (періоди слабкої активності, що чергуються з періодами сильної активності) із рекомендаціями для політичних органів влади щодо різних періодів циклу. Але ці висновки на сьогодні є дещо спрощеними і потребують застосування більш складного статистичного методичного апарату.

Із закінченням холодної війни, що була пов’язана з проксі-війнами та участю наддержав в локальних конфліктах, зменшилась інтенсивність конфліктів, але не зменшилась їх кількість. Громадянські або внутрішньодержавні війни стали поширеними і зрозумілими лише в контексті політичної, економічної та військової глобалізації. Громадянські конфлікти, незважаючи на локальний характер, через діаспору мали транснаціональний зв’язок. Також ці військові конфлікти майже не відрізнялися від організованої злочинності. Справжніх військових сутичок було небагато, проте постійно існувала їх імовірність і реальне протистояння повстанців мирному населенню. Нова “економіка війни” базувалася на грабунку, “чорному маркетингу”, допомо-

зі ззовні та підтримці насилля. В той час, як Дж. Гіршлейфер [9] асимілює заколот і пошук прибутку (жадібність), маючи на увазі те, що єдиною мотивацією повстанців є їх особисте збагачення, П. Коллір і А. Хефнер [2] запропонували перейти до досконалішого підходу, згідно з яким громадянські війни є наслідками комплексного арбітражу між жадібністю та невдоволенням. Заперечуючи важливість етнічного чинника в громадянських війнах, П. Колліер наголосив на ролі економічних та інституційних детермінантів. Його економетричні моделі спрямовані на пояснення раціональності між діями різних акторів та спалахом громадянських війн. За теорією П. Коллієра, будь-який повстанський рух змушений вести ділову активність (наприклад, продаж сировини), щоб залучити достатню кількість ресурсів для ведення війни.

Як результат, вартість конфліктів для глобальної економіки є надзвичайно високою. Так, в 2016 р. 65,6 млн людей у всьому світі були вимушені покинути свої домівки (ця кількість рівнозначна населенню Великобританії, і вона зросла до 79,5 млн осіб у 2018 р.) [11]. Понад 40 млн людей стали внутрішньо переміщеними особами, ще 22,5 мл. осіб віднесені до категорії біженців і майже 3 млн – до шукачів притулку. З усіх конфліктів найбільш негативний вплив на глобальну економіку спричинила тривала війна в Сирійській Арабській Республіці – 6,3 млн переселенців та 5,5 млн – біженці. Окрім Сирії, у 2015–2018 рр. велику кількість біженців, переміщених осіб і шукачів притулку зафіксовано в: Ісламській Республіці Афганістан (2,5 млн), Республіці Південний Судан (1,4 млн), Федеративній Республіці Сомалі (1 млн) та Республіці Судан (0,65 млн). Так, лише протягом 2016 р. Турецька Республіка прийняла 2,9 млн біженців, переважна більшість з яких були людьми з сусідньої Сирії. Іншими країна-

ми, що прийняли значну кількість біженців у світі, є: Ісламська Республіка Пакистан (1,4 млн), Ліванська Республіка (1 млн), Ісламська республіка Іран (0,97 млн) та Республіка Уганда (0,95 млн).

Але, окрім руйнування сімей, громад та цілих країн, конфлікти несуть глобальні економічні наслідки. Інститут економіки та миру підрахував, що конфлікти і насильство коштували глобальній економіці у 2015 р. 13,6 трлн доларів США або 12,2% світового ВВП; у 2016 р. – 14,3 трлн або 12,6% світового ВВП; у 2018 р. – 14,76 трлн або 12,4% світового ВВП, або ж 1 988 доларів на людину [12]. У відносному значенні, понад дві третини витрат 2018 р. становили безпосередньо військові витрати (5,6 трлн дол. США) та витрати на внутрішню безпеку (4,9 трлн дол. США). Окрім цього, 1 трлн. дол. США – це втрати безпосередньо від конфліктів, а 2,6 трлн дол. США – втрати через злочинність і насилля в умовах невизначеності.

В 2017 р. збільшився негативний економічний ефект від впливу насилля на глобальну економіку на 2%, тому що низка країн змушені були збільшити витрати на внутрішню безпеку, а також зросла вартість самих конфліктів. Упродовж 2012–2019 рр. негативний економічний ефект від впливу насилля на глобальну економіку збільшився на 16%. На цей період припала громадянська війна в Сирії та “Арабська весна” на Близькому Сході і в Північній Африці. Найбільших економічних втрат внаслідок посилення військових конфліктів зазнали Сирійська Арабська Республіка – 68% ВВП, Ісламська Республіка Афганістан – 63% ВВП та Республіка Ірак – 51% ВВП. Економічні втрати в десяти найбільш постраждалих від конфліктів країн становлять в середньому 45% ВВП, а це у 19 разів більше за витрати десяти найменш постраждалих країн. Країни, які вважають мирними і які не бе-

руть участі в збройних конфліктах, також зазнають втрат. Зокрема, 20 найбільш мирних країн недоотримали 4% свого ВВП, а глобальна економіка – 11% в цілому у зв'язку з присутністю певних локальних конфліктів.

Існує кореляція між зростанням витрат на війну та збільшенням кількості конфліктів. У 2006 р. в світі налічувалося 278 політичних конфліктів, а в 2018 р. – 403. Хоча кількість військових криз з характеристикою “сильно насильницькі” поступово знижується: у 2015 р. – 43, у 2016 р. – 38 (або -5 чи -12%), протягом десятиліття відбувся приріст серед активних конфліктів середньої інтенсивності – з 83 у 2006 р. до 188 у 2016 р. Так, найбільший середньорічний приріст та найбільший абсолютний приріст (+118) таких конфліктів з 2006 р. відбувся в регіоні “Азія та Океанія”. Вартість збройного конфлікту в 2018 р. в середньому становила 1,02 трлн дол. США і це на 106% більше, ніж у 2006 р. Зростання цього показника відбулося передусім через високу вартість конфліктів на Близькому Сході, в Північній Африці та Південній Азії. Зокрема, вартість конфлікту для Близького Сходу становить 1,3 трлн дол. США або 128%

від середньосвітових витрат, а вартість конфлікту в Північній Африці та Південній Азії – 1,26 трлн дол. США або 124% від середньосвітових витрат.

Інститут економіки і миру у Лондоні щорічно моніторить глобальну безпеку, оборону та розвиток тероризму і публікує глобальний індекс миру та спокою (Global Peace Index, GPI). Фахівці Інституту економіки і миру відзначають безумовний зв'язок індексу GPI та основ добробуту і перспектив розвитку кожної країни. Як свідчать тенденції, у банківській сфері і в бізнесі рівень інфляції та процентні ставки нижчі і стабільніші в країнах з високим рівнем індексу. Важливим маркером для країни є те, що прямі іноземні інвестиції в країнах з високим індексом миру та спокою більш, ніж вдвічі перевищують рівні інших, менш миролюбних країн. На жаль, Україна протягом останніх років стабільно перебувала в останній десятці індексу GPI, хоча й випереджала за цим показником Росію. Проте у 2019 р. Україна піднялася на 150 позицію в рейтингу, або на 14 місце з його кінця, обійшовши Туреччину, Пакистан і Росію (рис. 2), що демонструє певну надію та оптимізм для інвесторів.

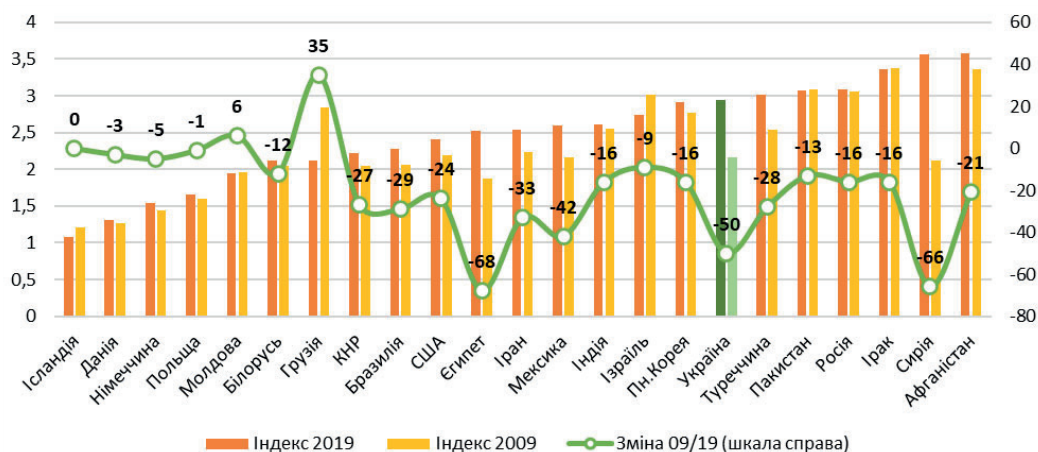

Рис. 2. Глобальний індекс миру та спокою (GPI), десятирічне відхилення*

* Побудовано на основі [12].

Міжусобні війни, вбивства та насильницькі злочини вартували Південній Америці 67% регіональних витрат, Центральній Америці – 60%, Карибському басейну та Африці на південь від Сахари – 57% регіональних витрат. З 2010 р. глобальні військові витрати залишаються постійними і становили у 2018 р. 5,5 трлн доларів США або 37% глобальних витрат на конфлікти. Витрати на внутрішню безпеку, що включають витрати на поліцію, судову систему та пенітенціарну службу, є другою за величиною категорією, і становили 27% усіх витрат або 4 трлн доларів США. Країни з низьким рівнем доходу витрачають на свою внутрішню безпеку на 5% менше на душу населення, ніж країни ОЕСР. Разом із цим, внутрішні витрати на безпеку розвинених країн знизилась або залишаються стабільними, зокрема середні витрати ОЕСР скоротилися з 1,65% ВВП у 2000 р. до 1,61% в 2016 р. Окрім цього, за останні 60 років приріст ВВП на душу населення в країнах, що не задіяні безпосередньо в збройних конфліктах був утричі вищим, порівняно з країнами, що були задіяні безпосередньо в таких конфліктах. Як результат, якщо б 20 найменш мирних країн, що задіяні безпосередньо в збройних конфліктах, мали темпи зростання, еквівалентні рівню найбільш мирних країн, то до 2030 р. їх ВВП на душу населення зміг би перевищити рівень у 527 доларів США.

Американське видання Foreign Policy [5] визначило 10 головних конфліктів світу, які вартують уваги в 2020 р. У цей список потрапили 1) бойові дії в Афганістані (через атаки “Талібану” і бойовиків “Ісламської держави” у цій країні гине найбільша кількість людей з усіх сучасних конфліктів); 2) громадянська війна в Ємені (війна між хуситами та урядом Ємену почалася в 2014 р., кількість жертв досягла 100 тис. осіб, а країна опинилася на межі голоду);

3) конфлікт в Ефіопії (конфлікт між двома етнічними групами: амхара та гумуз); 4) терористичні атаки в Буркіна-Фасо (тут з 2015 р. в результаті терактів загинули понад 700 осіб, у тому числі 200 військовослужбовців); 5) громадянська війна в Лівії (конфлікт в країні розпочався після повалення режиму М. Каддафі, в результаті чого розпочалася боротьба за владу між різними угрупованнями); 6) конфлікт у Перській Затоці (кожна з країн Перської Затоки намагається здобути панівне становище в регіоні й послабити сусідів); 7) протистояння США та КНДР (основою конфлікту є процес денуклеаризації КНДР); 8) конфлікт у Кашмірі (конфлікт на північному заході півострова Індостан, регіон є осередком напруги між Індією і Пакистаном); 9) політична криза в Венесуелі (в результаті дій опозиції в країні після виборів виникли два центри влади); 10) війна на сході України (фокусується увага на обміні полоненими та загрозі розведенню військ і загостренні бойових дій).

ООН оцінює загальну кількість жертв конфлікту в Україні на рівні 40–43 тисячі осіб з 14 квітня 2014 р. до 31 січня 2019 р. (у т.ч. 12800–13000 загиблих). До загальної кількості загиблих фахівці ООН зарахували і пасажирів малайзійського літака, який був збитий над зоною бойових дій на Донбасі ракетою “Бук” з системи, привезеної з Російської Федерації на Донбас. За оцінками, кількість загиблих включає також 4000 військових українських підрозділів і 5500 “озброєних груп”. Загальну кількість поранених ООН оцінює у 27500–30000 осіб, у тому числі 7–9 тисяч мирних жителів. Після зменшення інтенсивності конфлікту, частка цивільних осіб серед загиблих скоротилася. Так, якщо частка цивільних осіб у загальній смертності, пов’язаних з конфліктом, становила 33–34% у 2014 р., то у 2018 р. вона знизилася до 10–11%. Попере-

дня консервативна оцінка ООН загальних втрат, пов'язаних з конфліктом, становить: 35081 жертва конфлікту, з них – 10303 вбитих і 24778 поранених, але реальні цифри втрат можуть бути вищими.

Окупація частини Донбасу відчутно вплинула на економіку України та її фінансову систему, призвела до значних матеріальних втрат унаслідок фізичного знищення житла, інфраструктури, соціальних і промислових об'єктів [6]. У вересні 2014 р. уряд оприлюднив попередні оцінки загальних економічних втрат України обсягом 11 млрд грн (0,9 млрд доларів США) [13]. Станом на 2015 р., за оцінками іноземних експертів, втрати лише від руйнування інфраструктури на Донбасі (як окуповані, так і звільнені території) оцінювались у 10 млрд доларів США [14]. Втрата ВВП України за цей самий період внаслідок анексії АРК та війни на Донбасі оцінена у 12,1% [6] (рис. 3). На 2017 р. збитки від руйнування об'єктів інфраструктури внаслідок збройного конфлікту та окупації територій у Донецькій та Луганській областях становили 50 млрд доларів США [15].

Загальні масштаби економічних втрат України, за оцінками експертів, суттєво різняться залежно від часу, періоду та методів оцінки. Так, Ю. Касперович оцінив втрати ВВП України внаслідок “гібридної” війни з РФ за 2014–2018 рр. у 60,9–203,3 млрд доларів США [4]. А. Ослунд оцінив загальні економічні втрати від окупації територій у Донецькій та Луганській областях у 71,8 млрд доларів США [16], а О. Савченко у 300 млрд доларів США [17]. Тимчасова окупація територій у Донецькій та Луганській областях спричинила зменшення ВВП України на 9,3% [18]. Відповідно, непрямі щорічні втрати ВВП України становлять 275 млрд грн. (у цінах 2017 р.), або 10,4 млрд доларів США, тобто за шість років окупації загальні втрати ВВП України вже перевищили 60 млрд доларів США.

Якщо Росія витратила в Сирії за два роки війни 1,8–2,1 млрд доларів США, то в Україні її витрати у 2015–2019 рр. становлять близько 1 млрд доларів США. Приблизно сума річних військових витрат Російської Федерації – 46 млрд доларів США. Окрім витрат, пов'язаних з війною на Донбасі, Російська Федерація за шість років зазна-

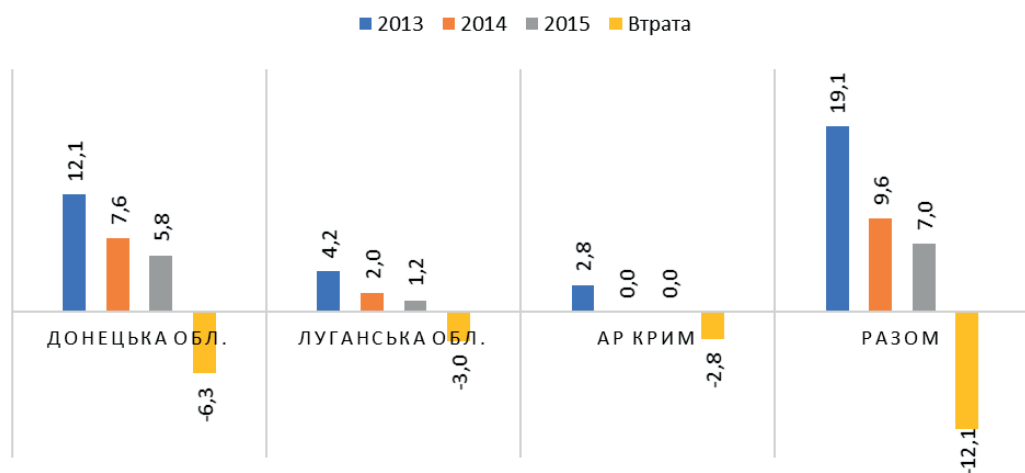

Рис. 3. Втрата ВВП України внаслідок анексії АРК та війни на Донбасі, %*

* Побудовано на основі [6].

ла збитків на суму понад 150 млрд доларів США внаслідок окупації українського Криму. Приблизно 5,6% – через міжнародні санкції, ще 4,2% – падіння цін на нафту. Окрім запроваджених США, Євросоюзом і Україною санкцій, Росія також витрачає фінансові ресурси на спроби інтеграції півострова до свого складу, будуючи електростанції та мости. Також витрачає чималі кошти на дотації для анексованого півострова. Україна, за методологією організації Atlantic Council, втратила від окупації Криму 25–26 млрд доларів США. Але це не одноразові втрати і вони продовжують накопичуватися щорічно [16]. Так, у травні 2019 р. Третейський суд в Гаазі ухвалив, що Росія має відшкодувати низці українських компаній збитки, які виникли через анексію Криму. Сума компенсації – 159 млн доларів США. Окрім цього, все більше українських компаній подають в суд проти Росії – не тільки в Гаазі, а й в Парижі, та в різних судових інстанціях. Практично всі ці суди або вже виграні, або на шляху до перемоги, але стосуються вони тільки комерційних суперечок.

Висновки. У результаті проведеного дослідження проаналізовано глобальні зміни, спровоковані локальними конфліктами, та здійснено оцінку вартості локальних конфліктів у глобальній економіці. В підсумку зроблено такі висновки й узагальнення:

1. Роздрібнена міжнародна система, в якій наявні форми співробітництва не вважаються виграшними для більшості основних глобальних гравців, є підґрунтям для суперництва і ризику виникнення силових конфліктів. Значно можуть підвищити можливість міждержавного конфлікту такі ризики, як: зміна основних гравців, зокрема Китаю, Індії; збільшення розбіжностей щодо запасів ресурсів; широкий доступ до інструментів війни.

2. З огляду на різке наростання озброєнь, зростають ризики того, що майбутні

війни в Південній Азії, на Близькому Сході та навіть в Європі можуть призвести до використання ядерних засобів впливу. Сучасні форми ісламського тероризму можуть зникнути, однак тероризм не зникне, а поступово переорієнтується із масових жертв на великі диверсії економічного і фінансового характеру. Як результат, глобальні лідери та ключові глобальні актори мають діяти швидко та запобігати наростанню локальних конфліктів.

3. Україна протягом останніх років перебуває в останній десятці індексу миру та спокою, що негативно впливає на притік прямих іноземних інвестицій, рівень інфляції та процентні ставки. Окрім цього, анексія АРК та війна на Донбасі відчутно вплинули на економіку України та її фінансову систему, призвели до зменшення ВВП і значних матеріальних втрат унаслідок фізичного знищення житла, інфраструктури, соціальних і промислових об'єктів.

4. Для учасників наявних конфліктів першочерговим має стати захист мирних жителів та їх майна і забезпечення гуманітарної та медичної допомоги. Біженці, тимчасово переміщені особи та шукачі притулку під час конфлікту повинні мати доступ до отримання освіти і медицини.

5. Запобігти наростаючим конфліктам може зміцнення поваги до локального лідерства та його потенціалу. Сприятливим напрямом подолання локальних конфліктів є інвестиції в стабільність, локальну інфраструктуру, з метою диверсифікації ресурсів та підвищення їх ефективності.

6. Глобальним лідерам та усім суб'єктам, задіяним у конфліктах, варто провести аудит витрат і доходів від їх участі у протистоянні. Це допоможе зрозуміти, що набуті економічні вигоди є короткостроковими і в разі меншими, ніж доходи, які вони отримали б в разі відсутності конфліктів.

Таким чином, подальші наукові дослідження локальних конфліктів у глобальній економіці доцільно проводити на основі наявного національного та зарубіжного досвіду щодо їх вартості та впливу на економіку. В цих дослідженнях рекомендовано широко застосовувати методи стратегічного прогнозування та моделювання до системи оцінки економічних втрат внаслідок гібридних війн.

Список використаних жерел

1. Dunne J. P., Garcia-Alonso M., Levine P., Smith R. *Managing asymmetric conflict*. Oxford Economic Papers. 2006. № 58. P. 183–208.
2. Collier P., Hoeffler A. *Greed and grievance in civil wars*. Oxford Economic Papers. 2004. № 56. P. 563–595.
3. Intriligator M. *Research on conflict theory*. Journal of Conflict Resolution. 1982. № 26(2). P. 307–327.
4. Касперович Ю. Методичні підходи до оцінки фіскальних втрат України внаслідок гібридної війни РФ. *Економіка та держава*. 2018. № 12. С. 8–15. URL : http://www.economy.in.ua/pdf/12_2018/4.pdf.
5. Malley R. *10 conflicts to watch in 2020*. Foreign Policy. 2019. URL : <https://foreignpolicy.com/2019/12/26/10-conflicts-to-watch-2020>.
6. Пашков М. *Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання*. Центр Разумкова. 2019. 144 с. URL : http://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Donbas.pdf.
7. Richardson L. F. *Arms and insecurity – a mathematical study of the causes and origins of war*. Literary Licensing, LLC. 2012. 334 с.
8. Sandler T. *Economic analysis of conflict*. Journal of Conflict Resolution. 2000. № 44(6). С. 723–729.
9. Hirshleifer J. *The macrotechnology of conflict*. Journal of Conflict Resolution. 2000. № 44(6). P. 773–792.
10. *The 2019 global multidimensional poverty index (MPI)*. United Nations Human Development

Reports. 2020. № 5. P. 1–2. URL : http://hdr.undp.org/sites/default/files/mpi_2019_table_1.pdf.

11. ООН. *Число беженцев в мире достигло почти 80 млн человек*. Deutsche Welle. 2020. URL : <https://www.dw.com/ru/оон-число-беженцев-в-мире-достигло-почти-80-млн-человек/a-53852758>.
12. *Global Peace Index 2019*. Institute for Economics & Peace (IEP). 2019. P. 3–9. URL : <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/GPI-2019-web003.pdf>.
13. Гройсман В. *Попередня оцінка вартості відновлення Донбасу та забезпечення потреб переміщених осіб*. Урядовий портал. 2014. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/247600303>.
14. Adarov A., Astrov V., Havlik P. *How to stabilise the economy of Ukraine*. Vienna Institute for International Economic Studies. 2015. 100 p. URL : <https://wiiw.ac.at/how-to-stabilise-theeconomy-of-ukraine-dlp-3562.pdf>.
15. Руснак І. *Збитки від конфлікту на Донбасі досягли 50 мільярдів доларів*. Радіо Свобода. 2017. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28595287.html>.
16. Aslund A. *Kremlin aggression in Ukraine: the price tag*. Atlantic Council. 2018. 22 p. URL : https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2018/03/Kremlin_Aggression_web_040218_revised.pdf.
17. Кравченко В. *Агресія Росії проти України: обсяги втрат і можливості репарацій*. Espresso.TV. 2018. URL : <https://espresso.tv/article/2018/03/30/agresiya-rosiyi-proty-ukrayiny-obsvyagy-vtrat-i-mozhlyvosti-reparaciy>.
18. Порошенко П. *Один день АТО коштує 100 мільйонів. Українська правда*. 2014. URL : <https://www.pravda.com.ua/news/2014/12/20/7052735/>.

References

1. Dunne, J. P., Garcia-Alonso, M., Levine, P., Smith R. (2006). *Managing asymmetric conflict*. Oxford Economic Papers, 58, 183–208.

2. Collier, P., Hoeffler, A. (2004). Greed and grievance in civil wars. *Oxford Economic Papers*, 56, 563–595.
3. Intriligator, M. (1982). Research on conflict theory. *Journal of Conflict Resolution*, 26(2), 307–327.
4. Kasperovych, Yu. (2018). Metodichni pidkhody do otsinky fiskalnykh vtrat Ukrainy vnaslidok hibrydnoi viiny RF [Methodical approaches to estimating the fiscal losses of Ukraine due to the hybrid war of the Russian Federation]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and State*, 12, 8-15. Available at: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2018/4.pdf.
5. Malley, R. (2019). 10 conflicts to watch in 2020. *Foreign Policy*. Available at: <https://foreign-policy.com/2019/12/26/10-conflicts-to-watch-2020>.
6. Pashkov, M. (2019). Viina na Donbasi: realii i perspektyvy vrehuliuvannia [The war in Donbass: realities and prospects for settlement]. *Razumkov Centre*, 144. Available at: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Donbas.pdf.
7. Richardson, L. F. (2012). Arms and insecurity – a mathematical study of the causes and origins of war. *Literary Licensing, LLC*, 334.
8. Sandler, T. (2000). Economic analysis of conflict. *Journal of Conflict Resolution*, 44(6), 723–729.
9. Hirshleifer, J. (2000). The macrotechnology of conflict. *Journal of Conflict Resolution*, 44(6), 773–792.
10. The 2019 global multidimensional poverty index (MPI). (2020). *United Nations Human Development Reports*, 5, 1–2. Available at: http://hdr.undp.org/sites/default/files/mpi_2019_table_1.pdf.
11. UN. (2020). Chislo bezhentsiv v mire doslyhlo pochty 80 mln chelovek [The number of refugees in the world has reached almost 80 million people]. *Deutsche Welle*. Available at: <https://www.dw.com/ru/оон-число-беженцев-в-мире-достигло-почти-80-млн-человек/a-53852758>.
12. Global Peace Index 2019. (2019). *Institute for Economics & Peace (IEP)*, 3–9. Available at: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/GPI-2019-web003.pdf>.
13. Hroisman, V. (2014). Poperednia otsinka vartosti vidnovlennia Donbasu ta zabezpechennia potreb peremishchenykh osib [Preliminary assessment of the cost of reconstruction of Donbass and meeting the needs of displaced persons]. *Uriadovyi portal – Government Portal*. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/247600303>.
14. Adarov, A., Astrov, V., Havlik, P. (2015). How to stabilise the economy of Ukraine. *Vienna Institute for International Economic Studies*, 100. Available at: <https://wiiw.ac.at/how-to-stabilise-theeconomy-of-ukraine-dlp-3562.pdf>.
15. Rusnak, I. (2017). Zbytky vid konfliktu na Donbasi dosiahly 50 miliardiv dolariv [The losses from the conflict in Donbass reached \$ 50 billion]. *Radio Svoboda*. Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28595287.html>.
16. Aslund, A. (2018). Kremlin aggression in Ukraine: the price tag. *Atlantic Council*, 22. Available at: https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2018/03/Kremlin_Aggression_web_040218_revised.pdf.
17. Kravchenko, V. (2018). Ahresiiia Rosii proty Ukrainy: obsiahly vtrat i mozhlyvosti reparatsii [Russia's aggression against Ukraine: the amount of losses and the possibility of reparations]. *Espresso.TV*. Available at: https://espresso.tv/article/2018/03/30/agresiya_rosiyi_protuy_ukrayiny_obsyagy_vtrat_i_mozhlyvosti_reparatsiy.
18. Poroshenko, P. (2014). Odyn den ATO koштуie 100 milioniv [One day of anti-terrorist operation costs 100 million]. *Ukrainska pravda – Ukrainian Pravda*. Available at: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/12/20/7052735/>.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2020.